

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PSIHOLOĢIJAS NODAĻA

**SOCIOSEKSUĀLĀS ORIENTĀCIJAS SASITĪBA AR
PERSONĪBAS IEZĪMĒM**

BAKALaura DARBS

Autors: Agnese Onzule

Studenta apliecības Nr.: ao10011

Darba vadītājs: doc., Dr.psych. Ieva Stokenberga

RĪGA 2018

ANOTĀCIJA

Pētījuma mērķis bija izpētīt pastāvošās saistības starp socioseksuālo orientāciju un personības iezīmēm, kā arī apskatīt dzimumatšķirības un noskaidrot saistību ar vecumu. Datu ievākšanai tika izmantotas divas aptaujas: Socioseksuālās orientācijas aptauja (SOI-R, Penke & Asendorpf, 2008), kas adaptēta latviešu valodā šī pētījuma ietvaros, un Latvijas Personības aptauja (Perepjolkina, 2014). Pētījumā piedalījās 61 cilvēks - 46 (75,4%) sievietes un 15 (24,6%) vīrieši. Respondenti ir seksuāli aktīvi pieaugušie, vecumā no 18 līdz 54 gadiem (M=26,4).

Pētījuma rezultāti uzrādīja statistiski nozīmīgas saistības starp socioseksuālās orientācijas rādītājiem un labvēlīgumu, satiecību, toleranci un atklātību. Tika atklātas pretējas saistības starp socioseksualitāti un zinātkāri. Uzrādījās pozitīva korelācija starp respondentu vecumu un socioseksuālajām vēlmēm. Netika atklātas saistības starp socioseksualitāti un ekstraversijas, neirotizma un apzinīguma raksturojošajām personības iezīmēm. Ierobežotā respondentu skaita dēļ, nebija iespējams izpētīt dzimumatšķirības socioseksualitātes saistībās ar personības iezīmēm.

Atslēgas vārdi: socioseksuālā orientācija, personības iezīmes, dzimums

ABSTRACT

The goal of this study was to explore the relationships between sociosexual orientation and personality traits, as well as gender differences and connection with age. Two inventories were used to assess the data: Sociosexual orientation inventory (SOI-R, Penke & Asendorpf, 2008), which was translated and adapted in Latvian for the use of this study, and Latvian Personality trait inventory (Latvijas Personības aptauja, Perepjolkina, 2014). There were in total 61 participants in the study – 46 (75,4%) females and 15 (24,6%) males. They were all sexually active adults between the age of 18 to 54 (M=26,4).

Results show significant relations between sociosexual orientation and agreeableness, sociability, tolerance and openness. There were reversed relation between sociosexuality and inquisitiveness. Positive correlations were also found between the age of participants and sociosexual desire. There were no significant connections between sociosexuality and extraversion, neuroticism and conscientiousness personality traits. The gender differences were not assessed because of the insufficient number of male participants.

Key-words: sociosexual orientation, personality traits, gender

SATURS

Ievads.....	4
Socioseksuālā orientācija.....	6
Socioseksualitāte un attiecību aspekti.....	8
Socioseksualitāte un riskanta seksuālā uzvedība.....	9
Socioseksuālās orientācijas etioloģija.....	10
Evolucionārais skaidrojums.....	10
Piesaiste, bērnības pieredze.....	11
Dzimumatšķirības.....	11
Personības iezīmes.....	12
Kopsavilkums.....	15
Metode.....	17
Pētījuma dalībnieki.....	17
Instrumentārijs.....	17
Procedūra.....	18
Rezultāti.....	19
Diskusija.....	23
Secinājumi.....	27
Izmantotā literatūra.....	29

IEVADS

Socioseksuālās orientācijas jeb socioseksualitātes jēdziens tiek izmantots, lai aprakstītu individuālo atšķirību dimensiju, kas raksturo cilvēku seksuālās uzvedības tendences un attieksmi pret seksu (Simpson & Gangestad, 1991). Viens no galvenajiem elementiem ir tendence iesaistīties seksuālās attiecībās ar vai bez emocionālām saistībām ar seksuālo partneri. Individīdiem ar augstāku socioseksualitātes rādītāju ir neierobežotāka socioseksuālā orientācija, savukārt ar zemāku – ierobežotāka orientācija. Neierobežota socioseksualitāte ir saistīta ar seksuālo attiecību veidošanu bez emocionālas piesaistes partnerim, kamēr ierobežotāka socioseksualitāte – ar nepieciešamību pēc emocionālas piesaistes seksuālajam partnerim. Socioseksuālā orientācija tiek pētīta kā vienots konstrukts – globālā socioseksualitāte, kas sastāv no trīs komponentēm – socioseksuālo uzvedību, socioseksuālo attieksmi un socioseksuālo vēlmi (Penke & Asendorpf, 2008).

Socioseksuālā orientācija raksturo paradumus iesaistīties gadījuma rakstura attiecībās un pētījumi pierāda, ka tā ir saistīta ar riskantu seksuālo uzvedību un uztverto HIV inficēšanās risku (Hall & Witherspoon, 2011). Latvijā 2017.gadā tika fiksēti 217 jauni HIV inficēšanās (Slimību profilakses un kontroles centrs, 2017). Lai gan valstiskā līmenī HIV inficēšanās gadījumu skaits ik gadu samazinās, Latvijā ir vieni no augstākajiem rādītājiem Eiropā (heteroseksuālo kontaktu ceļā).

Socioseksuālā orientācija uzrāda saistības ar vairākām personības iezīmēm (Schmitt & Shackelford, 2008). Ciešākās korelācijas atklātas ar ekstraversijas, labvēlības un apzinīguma rādītājiem. Neirotisms un atvērtība jaunai pieredzei uzrāda saistību ar neierobežoto socioseksualitāti, taču šīs saistības nav vienlīdzīgi stabilas visu valstu rezultātos. Gan sievietēm, gan vīriešiem personības iezīmes līdzvērtīgi korelē ar socioseksuālo orientāciju, taču sistemātiski vīriešu socioseksualitāte ir izteikti augstāka nekā sievietēm, īpaši socioseksuālās vēlmes skalā (Penke & Asendorpf, 2008).

Šī pētījuma mērķis ir noskaidrot saistības starp socioseksuālās orientācijas un personības iezīmju rādītājiem, kā arī noskaidrot, vai pastāv dzimumatšķirības socioseksualitātē. Pamatojoties uz esošajiem pētījumiem, var pieņemt, ka augstāka ekstraversija būs saistīta ar neierobežoto socioseksualitāti, savukārt augstāka labvēlība un apzinīgums būs saistīti ar ierobežotāku socioseksuālo orientāciju. Pētījums dotu iespēju noskaidrot, vai pastāv sakarības starp socioseksuālo orientāciju un citām personības iezīmēm, piemēram, neirotismu. Var paredzēt, ka pētījuma rezultātos būs vērojamas dzimumatšķirības – vīriešu vidū socioseksualitāte varētu būt augstāka, nekā sievietēm.

Balstoties uz iepriekšējiem pētījumiem, tiek izvirzītas pētījuma hipotēzes:

1. Socioseksualitāte ir pozitīvi saistīta ar ekstraversiju;
2. Socioseksualitāte ir negatīvi saistīta ar labvēlīgumu un apzinīgumu;
3. Vīriešu vidū socioseksualitāte ir augstāka jeb neierobežotāka, nekā sievietes vidū.

Papildus tiek izvirzīti pētījuma jautājumi:

1. Vai pastāv saistības starp socioseksualitāti un citām personības iezīmēm?
2. Vai pastāv saistības starp vecuma un socioseksualitātes rādītājiem?

Bakalaura darba pētījuma mainīgie lielumi ir *socioseksuālā orientācija, personības iezīmes, dzimums*.

Pētījuma vajadzībām tiek izmantota *Socioseksuālās orientācijas aptaujas* saīsinātā versija (SOI-R) (Penke & Asendorpf, 2008), kas ir pārtulkota un pilotpētījumā pārbaudīta latviešu valodā, un *Latvijas Personības aptauja* (Perepjolkina, 2014). Pētījuma dalībnieki ir latviešu valodā runājošie seksuāli aktīvi pieaugušie, vecumā no 18 līdz 54 gadiem (M=26,4). Izlases apjoms ir 61 cilvēks, no tiem 46 (75,4%) sievietes un 15 (24,6%) vīrieši. Aptauja izplatīta un dati ievākti elektroniskā veidā interneta vidē.

Šī bakalaura darba ietvaros tiek apskatīts socioseksualitātes konstrukts, tā iespējamā izcelsme, ietekmējošie faktori, kā arī pētījumos atklātās sakarības ar citiem psiholoģiskiem konstruktiem, piemēram, piesaisti, personības iezīmēm. Bakalaura pētījuma ietvaros tiek adaptēta aptauja latviešu valodā – *Socioseksuālās orientācijas aptauja* (Penke & Asendorpf, 2008).

Bakalaura darbā ietverta anotācija, ievads, teorētiskā daļa, kas sastāv no divām nodaļām un sešām apakšnodaļām, rezultāti, diskusija un secinājumi, kā arī izmantotās literatūras saraksts.

SOCIOSEKSUĀLĀ ORIENTĀCIJA

Cilvēku attieksme un seksuālās uzvedības tendences var tikt aprakstītas kā individuālo atšķirību dimensija, izmantojot socioseksuālās orientācijas jeb socioseksualitātes jēdzienu (angliski – *sociosexual orientation, sociosexuality*) (Simpson & Gangestad, 1991). Tas raksturo tendenci iesaistīties seksuālās attiecībās ar vai bez emocionālās piesaistes seksuālajam partnerim. Vienā dimensijas pusē atrodas indivīdi ar ierobežoto (angliski – *restricted*) socioseksuālo orientāciju. Indivīdiem ar ierobežoto socioseksualitāti ir nepieciešama tuvība un saistības romantiskās attiecībās pirms uzsākt seksuālu kontaktu. Šādi indivīdi izceļ emocionālas tuvības nozīmību, pirms uzsākt nodarboties ar seksu ar romantisko partneri, tiem pēdējā gada laikā ir bijis maz seksuālu attiecību un reti vai vispār nav raksturīgi gadījuma sakari. Šādi cilvēki tipiskāk ir redzami monogāmās ilgtermiņa attiecībās, kurās lielāka nozīme ir emocionālajai, nevis seksuālajai tuvībai. Pretējā dimensijas pusē ir indivīdi, kam piemīt neierobežotā (angliski – *unrestricted*) socioseksuālā orientācija. Neierobežotā socioseksualitāte ir saistīta ar gatavību iesaistīties seksuālās attiecībās bez emocionālas tuvības un saistībām. Tipiski, šādi indivīdi jūtas ērti, nodarbojoties ar seksu ar dažādiem partneriem, bez nepieciešamības pēc nopietnām ilgtermiņa attiecībām, tiem pēdējā gada laikā ir bijuši vairāki seksuālie partneri un tiem ir bijuši gadījuma seksuālie kontakti. Šādiem cilvēkiem var būt arī vairāki seksuālie partneri paralēli un tie jūtas labi arī nedibinot monogāmas attiecības. Vēl jo vairāk, socioseksuāli neierobežoti indivīdi var pat izjust diskomfortu, atrodoties ilgstošās attiecībās ar vienu partneri. Socioseksualitāte tiek apskatīta galvenokārt heteroseksuāli orientētu cilvēku vidū, ko pierāda arī turpmāk apskatīto pētījumu izlases. Tas nav pārsteidzoši, tā kā socioseksuālā orientācija bieži tiek saistīta ar tendenci veidot attiecības, kuru mērķis ir nākamās paaudzes radīšana.

Kā sinonīmi socioseksualitātes dimensiju aprakstīšanai tiek izmantoti arī augsta un zema socioseksualitāte, proti, augsta socioseksuālā orientācija ir vienlīdzīga neierobežotai un zema – ierobežotai. Vairākos pētījumos tieši šādi apzīmējumi tiek izmantoti biežāk.

Socioseksualitāti var raksturot kā indivīda seksuālo tieksmju realizēšanas potenciālu, ņemot vērā iekšējos jeb individuālos un ārējos jeb eksternālos faktoros (Penke & Asendorpf, 2008). Pie individuālajiem faktoriem tiek minētas personības iezīmes, motivācija, pieredze, piesaistes stils. Tie ir faktori, kas ir vai nu iedzimti, vai iemantoti attīstības procesā. Šeit lielu nozīmi var sniegt ģimene, kādā indivīds audzis. Savukārt eksternālie faktori ir kultūras un reliģiskais konteksts, kādam indivīds bijis pakļauts bērnībā, un kādā atrodas pašlaik (Simpson & Gangestad, 1991). Tātad socioseksualitāte apkopo individuālo seksuālās uzvedības tendenci un tās sociālpsiholoģisko fonu.

Socioseksuālā orientācija ir parādība, ko ir iespējams novērot dažādu kultūru kontekstā. Ikvienā sabiedrībā cilvēki veido attiecības, meklē seksuālos partnerus un šiem mērķiem izmanto dažādas individuālās taktikas. Tas ļauj secināt, ka socioseksualitāte ir konstruktīva, kas piemīt ikvienam, un pētījumu vajadzībām tā ir definēta kā *globālā socioseksualitāte*, kas kalpo kā kopējā dimensija, sevī apkopojot vairākas specifiskas īpatnības. 2008.gadā tika aprakstītas trīs globālas socioseksuālās orientācijas komponentes – *socioseksuālā uzvedība (behavior)*, *socioseksuālā attieksme (attitude)* un *socioseksuālās vēlmes (desire)* (Penke & Asendorpf, 2008).

Socioseksuālā uzvedība – t.i. seksuāla uzvedība, kas tiešā veidā saistāma ar evolucionāro pieeju jeb teoriju, ka cilvēku seksuālā uzvedība izpaužas saistībā ar bioloģisko tieksmi vairoties un atrast pēc iespējas efektīvāku partneri. Attiecīgi – cilvēki var izvēlēties dažādas taktikas, lai realizētu reprodukciju, ņemot vērā pieejamos resursus (laiku, enerģiju, finanses). Pēc šīs teorijas, cilvēki var izvēlēties vai nu veidot pēc iespējas kvalitatīvākas ilgtermiņa attiecības, kas nodrošinātu pēctecību, vai arī meklēt vairāk seksuālo partneru īstermiņa attiecībām, kas arī var vest pie pēcnācējiem. Socioseksuālā uzvedība var būt kā rādītājs kādas konkrētas vides tendencēm (kultūrai, reliģijai, tradīcijām), tā laika gaitā var mainīties, cilvēkam mainot savu apkārtējo vidi, ietekmējoties no paša pieredzes vai arī saskaroties ar ierobežojumiem seksuālās tieksmes realizēšanā.

Socioseksuālā attieksme – attieksme pret seksuālām attiecībām bez emocionālās piesaistes partnerim. Tās apvieno vispārējos indivīda uzskatus par seksu bez tuvības vai mīlestības, individuālos morālos apsvērumus. Pastāv vairāki faktori, kas ietekmē socioseksuālo attieksmju veidošanos, piemēram, kultūras normas, tradīcijas, reliģija un sabiedriskās institūcijas (laulību un kopdzīves sistēmas). Socioseksuālās attieksmes ir svarīgas paštēlam jeb pašreprezentācijai indivīdu apkārtējās vides kontekstā (kopības, piederības sajūtai). Seksuālās uzvedības standarti parasti tiek vērtēti konkrētas kultūras kontekstā, piemēram, ASV biežāk tiek gaidīts, ka cilvēki, atrodoties nopietnās romantiskās attiecībās, atturēsies no seksuāliem kontaktiem ar citiem cilvēkiem, kas nav to partneri (Hoyle, 2010). Tātad ir jāņem vērā konkrētajā sabiedrībā pieņemtie ģimenes standarti – vai izplatītākas ir monogāmas vai poligāmas attiecības.

Socioseksuālā vēlme – socioseksuālās vēlmes jeb tieksmes ir tuvas seksuālajām tieksmēm, tādā ziņā, ka tā ir tieksme uzsākt seksuālas attiecības. Atšķirība ir tajā, ka socioseksuālās vēlmes vairāk nosaka indivīda apzinātā motivācija. Socioseksuālās vēlmes ir saistītas ar attieksmēm pret ilgtermiņa vai īstermiņa seksuālajām attiecībām. Šajā kategorijā ietilpst arī seksuālās fantāzijas par cilvēkiem, ar kuriem indivīds neatrodas romantiskās

attiecībās. Socioseksuālās vēlmes ir viens no mainīgākajiem aspektiem, jo tās var pieaugt vai samākt, atkarībā no potenciālo seksuālo partneru pieejamības vai romantisko attiecību ilguma.

Šīs trīs komponentes savstarpēji mijiedarbojas, veidojot cilvēka globālo socioseksuālo orientāciju. Individuālās socioseksuālās vēlmes pēc noteikta veida seksuālām attiecībām un socioseksuālās attieksmes, kas formējas socializācijas procesā, realizējas novērojamā indivīdu socioseksuālajā uzvedībā. Tomēr jāatceras, ka dzīves laikā socioseksualitāte var svārstīties, mainoties apkārtējai videi un potenciālo seksuālo partneru pieejamībai.

Socioseksualitāte un attiecību aspekti

Cilvēki ar ierobežotāku socioseksualitāti tipiski izvēlas veidot ilgtermiņa romantiskas attiecības, kam raksturīgas abpusējas saistības un spēcīga emocionālā tuvība, savukārt cilvēki ar neierobežotu socioseksualitāti ir tendēti uz īstermiņa seksuālu attiecību veidošanu, ar mazāk izteiktām saistībām un emocionālo tuvību (Simpson & Gangestad, 1991).

Apmierinātība laulāto attiecībās, tai skaitā apmierinātība ar seksuālajām attiecībām, ir saistīta ar socioseksuālo orientāciju (Velten & Margraf, 2017). Neierobežota socioseksualitāte laulātajiem pāriem ir negatīvais prognozējošais faktors, t.i., viena vai abu laulāto partneru neierobežotā socioseksuālā orientācija prognozē zemāku apmierinātību ar seksuālajām attiecībām un laulību kopumā. Ja vismaz vienam laulātajam ir augstāka socioseksualitāte, tas varētu kalpot kā riska faktors attiecību noturībai, tā kā šim partnerim ir izteiktāka vēlme pēc jauniem seksuālajiem partneriem, kas monogāmās laulāto attiecībās tipiski nav pieņemams. Augstāka apmierinātība laulāto attiecībās ir vērojama, ja abi partneri ir socioseksuāli ierobežotāki. Šādas attiecības varētu būt līdzsvarotākas un vienlīdzīgākas, ņemot vērā gan abpusējo ieguldījumu, gan arī to, ka abiem svarīga emocionālā tuvība.

Socioseksuāli neierobežotiem cilvēkiem ir tendence iesaistīties gadījuma seksuālos sakaros un pētījumi liecina, ka šāda uzvedība paaugstina individuālo labklājības līmeni (angliski – well-being) un pašvērtējumu (Vrangalova & Ong, 2014). Šie cilvēki pauž diskomfortu un neapmierinātību, cenšoties uzturēt monogāmas ilgtermiņa attiecības, kā arī nespēj ilgstoši būt bez seksuāla partnera. Pētījuma dalībnieki, kam atklāts augstāks socioseksualitātes līmenis, biežāk pauduši vēlmi atteikties no ilglaicīgām attiecībām vai, tieši pretēji, vientulības un meklēt jaunu seksuālo partneri. Tātad sekss bez saistībām socioseksuāli neierobežotāku cilvēku labsajūtai ikdienā ir pat nepieciešams. Savukārt socioseksuāli ierobežotākiem respondentiem gadījuma seksuālie sakari neuzrādīja statistiski nozīmīgas atšķirības labklājības vai pašvērtējuma ziņā. Tas varētu būt saistīts ar to, ka ierobežotāki cilvēki samērā reti izvēlas iesaistīties gadījuma sakaros, tā kā augstāk tiek vērtēts ilgtermiņa attiecību modelis.

Socioseksualitāte un riskanta seksuālā uzvedība

Tā kā socioseksualitāte raksturo cilvēku paradumus iesaistīties gadījuma rakstura attiecībās, tā ir saistāma ar riskantu seksuālo uzvedību. Pētījumi pierāda, ka socioseksuālā orientācija ir cieši saistīta ar riskantu seksuālo uzvedību un uztverto HIV inficēšanās risku (Hall & Witherspoon, 2011). Uztvertais HIV inficēšanās risks raksturo to, cik lielā mērā indivīds uzskata, ka ir pakļauts riskam inficēties ar HIV, taču neatspoguļo zināšanas par HIV inficēšanās veidiem. Riskantu seksuālo uzvedību raksturo liels seksuālo partneru skaits (kas raksturīgi augstai socioseksualitātei) un izvairīšanās lietot prezervatīvus, kas varētu pasargāt no seksuāli transmisīvajām slimībām un neplānotas grūtniecības. Indivīdi, kam raksturīgs neierobežotāks socioseksualitātes veids, piekopj riskantas seksuālas uzvedības paradumus, kā arī tiem raksturīgs augstāks uztverto HIV un citu seksuāli transmisīvo slimību inficēšanās risks. Tātad šādi indivīdi pauž uzskatu, ka tiem ir augstāks inficēšanās risks, īpaši biežākas seksuālo partneru maiņas dēļ. Veiktie pētījumi pierāda, ka seksuālo partneru skaita samazinājums ir viens no nozīmīgākajiem HIV un citu seksuālo infekciju preventīvajiem veidiem (Shelton, Halperin, Nantulya, Potts, Gayle & Holmes, 2004). Diemžēl tas tiek piemirsts, biežāk liekot uzsvāru tieši uz aizsargāšanās metodēm un uzticību vienam partnerim.

Latvijā 2017.gadā tika fiksēti 371 jauni HIV inficēšanās gadījumi un inficēto vīriešu skaits pārsniedz sievietes, attiecīgi – 241 un 130 (Slimību profilakses un kontroles centrs, 2018). Lai gan valstī HIV inficēšanās gadījumu skaits ik gadu samazinās, Latvijā ir vieni no augstākajiem rādītājiem Eiropā. Pēc World Health Organisation 2017. gadā apkopotajiem datiem, 2016. gadā Latvija bija pirmajā vietā pēc jaunatklāto HIV/AIDS gadījumu skaita Eiropā uz 100 000 iedzīvotāju (WHO, 2017).

Tātad socioseksualitāte var ietekmēt to, kā cilvēki izvēlas iesaistīties attiecībās, īpaši, seksuāla rakstura attiecībās, kas attiecīgi atstāj iespaidu arī uz veselību. Seksuālā veselība bieži vien tiek atstāta otrā plānā, taču statistikas dati liecina, ka Latvijā tai noteikti vajadzētu pievērst papildus uzmanību.

SOCIOSEKSUĀLĀS ORIENTĀCIJAS ETIOLOĢIJA

Socioseksualitāte sākotnēji tikusi apskatīta no bioloģiskās perspektīvas, kad biologs Alfrēds Kinsijs (Alfred Kinsey) to aprakstīja kā cilvēku tipisko jeb standarta pieeju neapgūtai, jaunai teritorijai (Kinsey et al., 1948, 1953, kā minēts Penke & Asendorpf, 2008). Tā saistīta ar cilvēku uzvedības paradumiem jaunā sociālā vidē – vai nu vispirms iepazīstot vidi un veidojot kontaktu, vai arī dominējoši ieejot sabiedrībā, bez emocionālas saiknes veidošanas. Socioseksualitāte tika raksturota kā globāla uzvedības tendence, īpaši neiedziļinoties ietekmējošajos faktoros vai mehānismos. Pateicoties pētnieku interesei par socioseksuālo orientāciju kā psiholoģisku parādību, ir veikti daudzi pētījumi ar mērķi saprast un izskaidrot iespējamās cēloņsakarības un socioseksualitāti noteicošos faktoros. Biežāk tiek atklātas stabilas saistības starp socioseksualitāti un atsevišķām personības iezīmēm, dzimuma atšķirībām, ka arī pieredzi bērnībā un piesaisti vecākiem.

Evolucionārais skaidrojums

Viens no socioseksualitātes agrākajiem skaidrojumiem ir saistīts ar evolucionāro pieeju (Penke & Asendorpf, 2008). Socioseksualitāte var tikt aprakstīta kā tipiskā uzvedība, lai atrastu partneri pēctecības nodrošināšanai. Dažādās vidēs indivīdi ir izvēlējušies optimālākās stratēģijas, kas ļautu atrast seksuālo partneri un veidot seksuālas attiecības ar vai bez ilgtermiņa mērķiem. Evolucionārās pieejas piekritēji uzsver, ka cilvēki savu uzvedību organizē, pamatojoties uz motivāciju izdzīvot un attīstīties. Viena no pamatvajadzībām attiecīgi ir nepieciešamība pēc drošības un pēctecības, ko var nodrošināt ciešas starppersonu attiecības. Senajās sabiedrībās runa bija par ciltīm vai kopienām, kas varēja nodrošināt aizsardzību, pārtiku, taču ne vienmēr pēctecību. Tātad cilvēkiem ir svarīgi atrast partneri seksuālām attiecībām, taču šo attiecību raksturi ir bijuši daudzveidīgi. Ir novērots, ka sievietes var izvēlēties seksuālo partneri, lai veidotu ilgtermiņa attiecības, kas nodrošinātu stabilitāti ģimenē un atbalstu bērnu audzināšanā. Kā arī pretēji modeļi – vīrieši var kalpot tikai kā īslaicīgi seksuālie partneri, taču turpmākā bērnu audzināšanā un ģimenes dzīvē tiem nav vietas, jo sievietes var izvēlēties to darīt patstāvīgi. Un, lai gan socioseksualitāte netiek saistīta ar ģimenes plānošanu vai bērnu audzināšanas aspektiem, tā ir tiešā veidā saistīta ar attiecību veidošanu. Līdz ar to tiek izdalītas ilgtermiņa un īstermiņa attiecību orientācijas, ko apraksta seksuālo stratēģiju teorija (Buss & Schmitt, 1993). Tā, atsaucoties uz socioseksuālās orientācijas teoriju, palīdz apskatīt seksuālās stratēģijas no evolucionārā viedokļa, izdalot vairākus ietekmējošos faktoros, piemēram, seksuālo partneru pieejamību, auglības izvērtēšanu, saistību meklēšanu vai izvairīšanos, resursu izvērtēšanu, partnera vērtības noteikšanu. Arī vecumam ir zināma ietekme seksuālo stratēģiju ziņā – pastāv uzskats, ka

vēlme pēc lielāka seksuālo partneru skaita un attiecībām bez saistībām ir tieši agrā jaunībā, kas ar vecumu var samazināties, un tad atkal palielināties pusmūžā, kad līdzšinējās ilgtermiņa attiecības mēdz pārtrūkt un atsākas meklējumu un jaunas pieredzes gūšanas posms. Ir atklāts, ka arī partneru pievilcībai un subjektīvajam pašvērtējumam ir liela nozīme. Tas ietver gan fizisko pievilcību, gan statusu sabiedrībā un finansiālo stāvokli (šie faktori īpaši nozīmīgi vīriešiem).

Piesaiste, bērnības pieredze

Liela daļa pētījumu pierāda, ka socioseksuālā orientācija veidojas visa mūža garumā vairāku faktoru ietekmē. Tas liek domāt arī par agrīnās bērnības pieredzes nozīmību. Dzīves vēstures ievākšanas rezultātā iegūto datu apstrāde ir pierādījusi tiešu saikni starp indivīdu dzīves apstākļiem bērnībā un socioseksuālajiem paterniem pieaugušajiem (Szepsenwol, Griskevicius, Simpson, Young, Fleck & Jones, 2017). Pētījuma rezultāti liecina, ka stabili un paredzami dzīves apstākļi pirmajos dzīves gados ir saistīti ar ierobežotāku socioseksuālo orientāciju un tendenci veidot ilgtermiņa attiecības. Stabilitāte bērnībā daļēji tiek nodrošināta ar bērnu-vecāku piesaistes procesu; bērniem tas nozīmē paredzamu vidi, atbalstošu aprūpi no aprūpētājiem, drošas piesaistes veidošanos ar aprūpētājiem. Drošā piesaiste bērnībā ir saistīta ar drošas piesaistes veidošanu partneriem jaunības un pieaugušo vecumposmos. Šis piesaistes veids arī nosaka indivīda nepieciešamību pēc emocionāli siltām un tuvām romantiskajām attiecībām. Ambivalentais vai nedrošais piesaistes veids bērnībā, savukārt, var traucēt indivīdiem pieaugušā vecumā veidot drošu piesaisti savam partnerim. Tādos gadījumos cilvēki var just diskomfortu, ja no tiem tiek prasītas ilgstošas saistības. Tā vietā vieglāk ir veidot īstermiņa seksuālas attiecības ar partneriem, kas ilgtermiņā neuzstādīs nopietnas prasības pēc emocionālas tuvības.

Dzimumatšķirības

Līdzšinējo pētījumu rezultāti liecina, ka vīriešu un sieviešu socioseksualitātes rādītājos ir novērojamas atšķirības. Vīriešu socioseksualitāte tipiski ir augstāka jeb neierobežotāka kā sievietēm.

2016. gadā tika publicēts pētījums par vīriešu un sieviešu socioseksualitāti un partneru pieejamības ietekmi uz to (Arnocky, Woodruff & Schmitt, 2016). Tas bija praiminga eksperiments, kurā vīrieši un sievietes tika sadalīti grupās, un tika piedāvāti apstākļi, kas ir vai nu labvēlīgi seksuālo partneru izvēlei (daudz potenciālo partneru), vai arī nelabvēlīgi (maz potenciālo partneru). Pēc attiecīga stāvokļa nodrošināšanas, tika veiktas socioseksualitātes un uzticības attiecībās pašvērtējuma aptaujas. Vīrieši, kas eksperimentālā veidā tika pakļauti ierobežotai partneru pieejamībai, uzrādīja ierobežotāku socioseksuālo orientāciju un mazāku

iespēju būt neuzticīgiem esošajiem partneriem, salīdzinot ar vīriešiem, kuriem tika piedāvāta plašāka partneru pieejamība. Tas liek domāt, ka vīrieši pielāgojas apkārtējai videi un sevis uztvertajām iespējām atrast seksuālos partnerus, kā arī labprāt izvēlas neierobežot sevi attiecībās vienu partneri, ja tuvumā ir pieejams liels potenciālo seksuālo partneru skaits. Pretēji – sievietes izlasē potenciālo partneru pieejamība neuzrādīja statistiski nozīmīgu ietekmi uz socioseksualitāti vai neuzticības nolūkiem. Līdz ar to, šī pētījuma rezultāti liecina, ka sievietes socioseksuālā orientācija ir noturīgāka pret attiecīgiem ārējiem apstākļiem. Pētījuma autori piedāvā arī secinājumus, ka vidēs, kur vīriešu skaits ir ievērojami mazāks kā sievietes, sievietes varētu saglabāt savas socioseksuālās tendences, kamēr vīrieši izvēlētos neierobežotākas stratēģijas attiecībās. Pie līdzīga secinājuma novedis arī 2015.gada pētījums, apskatot to, kā labvēlīgi vai nelabvēlīgi attiecību veidošanas apstākļi ietekmē abu dzimumu pārstāvju socioseksualitāti (Moss & Maner, 2016). Rezultāti liecina, ka pie mazāka potenciālā seksuālo partneru skaita cilvēki izvēlas pretējam dzimumam pievilcīgāku seksuālo stratēģiju. Attiecīgi – vīrieši, kas atrodas vidē, kur sievietes ir mazākumā, pieņem ierobežotāku socioseksuālo orientāciju, kamēr sievietes, ja vīrieši ir mazākumā, izvēlas neierobežotāku socioseksualitāti. Jāmin, ka starp sievietēm šīs atšķirības bija minimālas. Tātad atkal – sievietes vidū socioseksualitāte vidēji ir ierobežotāka un stabilāka.

Dzimumatšķirības ir novērotas arī citos augstāk apskatītos pētījumos. Piemēram, pētījumā par riskanto seksuālo uzvedību un uztverto HIV inficēšanās risku un socioseksualitāti vīrieši uzrādīja neierobežotāku socioseksuālo orientāciju un tendenci biežāk praktizēt riskantu seksuālo uzvedību (Hall & Witherspoon, 2011).

Apskatītie pētījumi ļauj secināt, ka vīriešu vidū izplatītākas būtu neierobežotās socioseksuālās tendences, ja vien potenciālo partneru skaits ir pietiekams, kamēr sievietes uzrāda ierobežotāku socioseksualitāti, neatkarīgi no potenciāli pieejamo seksuālo partneru skaita.

Personības iezīmes

Tiek pieņemts, ka cilvēku personību veido noteiktu personības iezīmju kopums (Matthews, Deary & Whiteman, 2009). Pastāv divi pamata koncepti – personības iezīmes ir stabilas laikā un veido it kā cilvēka personības kodolu, kas katram ir unikāls un relatīvi nemainīgs, un personības iezīmes tiešā veidā ietekmē uzvedību. Personības iezīmes ir iespējams novērot cilvēku ikdienas gaitās un paradumos, ar tām var raksturot cilvēku un censties izskaidrot rīcību vai izteikumus. Pastāv vairāki personības iezīmju modeļi ar dažādiem teorētiskajiem pamatojumiem, tomēr, lai arī kā personības iezīmes tiktu sauktas,

katru nosaukumu jeb iezīmi noteikti raksturo kāda konkrēta veida novērojama uzvedība. Piemēram, ekstraversiju varētu raksturot cilvēka tieksme būt sabiedrībā vai runātīgums.

Viens no izplatītākajiem personības iezīmju operacionalizēšanas veidiem ir Personības piecu faktoru modelis, kas ir pamatā NEO-PI-R aptaujai (Costa & McCrae, 1989, kā minēts Larsen & Buss, 2008). Tajā tiek izdalītas personības īpašības piecos faktoros – neirotisms, ekstraversija, atvērtība, labvēlīgums, apzinīgums.

No jaunākajiem personības aprakstīšanas veidiem ir jāmin HEXACO personības iezīmju modelis, kurā izdalīti seši faktori ar četriem apakšfaktoriem katrā (Lee & Ashton, 2004):

1. Godīgums (pieticība, atklātība, vienkāršība un krietnums)
2. Emocionalitāte (trauksmainība, bailīgums, atkarība, sentimentalitāte)
3. Ekstraversija (sabiedriskums, sociālā drosme, pašpārliecinātība sociālajā jomā, aktivitāte)
4. Atvērtība (kreativitāte, estētiskums, netradicionalitāte un zinātkāre)
5. Labvēlīgums (spēja piedot, maigums, piekāpība un pacietība)
6. Apzinīgums (organizētība, perfekcionisms, apdomība un čaklums)

Personības iezīmju modeļi bieži vien tiek pielāgoti katrai kultūrvidei, ņemot vērā konkrētās sabiedrības īpatnības. Gadījumi, kad iespējams vienkārši pārtulkot konstruktus no oriģinālvalodas uz vēlamo, ir reti. Vēl grūtāk ir pielietot citām kultūrvīdēm paredzētos instrumentus, tāpēc vienmēr būtu vēlams uzzināt, kādi teorētiskie modeļi un mērinstrumenti ir izveidoti un adaptēti pētījumam paredzētajai sabiedrībai. Latvijā personības iezīmes ir operacionalizētas Latvijas Personības aptaujā, kas izstrādāta 2014.gadā (Perepjolkina, 2014). Kā teorētiskais pamats tai kalpo augstāk apskatītie personības iezīmju modeļi – piecfaktoru personības iezīmju modelis un sešfaktoru personības iezīmju modelis. Tomēr jāmin, ka šeit netika tulkoti kādas atsevišķas aptaujas panti, bet gan veidota aptauja, pielāgojot pantus tieši Latvijas iedzīvotājiem un pamatojoties uz atkārtotiem pilotpētījumiem. Gala versijā ir apkopoti seši personības faktori, ko apzīmē kā *neirotismu, ekstraversiju, labvēlīgumu, apzinīgumu, atvērtību pieredzei* un *godīgumu-pieticību*. Katram no sešiem faktoriem ir vēl četri apakšfaktori, kas kopumā ļauj aprakstīt indivīdu personību ar vēl papildus 24 iezīmju dimensijām. Rezultātā neirotismu raksturo trauksmainība, nenoturība pret stresu, depresivitāte un kautrīgums, ekstraversiju – sabiedriskums, dzīvesprieks, avantūrisms, sociālā aktivitāte, labvēlīgumu – piekāpība, satiecība, paklausība, savaldība, apzinīgumu – akurātība, pašdisciplīna, apdomība, čaklums, atvērtību pieredzei – kultūra, tolerance, zinātkāre, kreativitāte, un godīgumu-pieticību – atklātība, pieticība, vienkāršība un krietnums.

Plašā pētījumā, kas veikts 46 valstīs, tai skaitā arī Latvijā, tika apskatīti indivīdu socioseksualitātes rādītāji un piecfaktoru modeļa personības iezīmes, un to saistības (Schmitt & Shackelford, 2008). Latvijā datu apkopošanu vadījis Ivars Austers. Atklājās, ka augsti ekstraversijas, zemi labvēlības un zemi apzinīguma rādītāji pozitīvi korelē ar neierobežoto socioseksualitāti, interesi veidot īstermiņa attiecības (kas ietver gan partnera aicināšanu veidot īstermiņa attiecības, gan pašu piekrišanu uz šāda veida attiecībām), kā arī neuzticību partnerim (seksuālu sakaru veidošana ārpus attiecībām). Tātad zema ekstraversija, augstāka labvēlība un apzinīgums var liecināt par ierobežoto socioseksuālo orientāciju. Gan sievietēm, gan vīriešiem personības iezīmes līdzvērtīgi korelē ar socioseksuālo orientāciju. Neirotisms un atvērtība jaunai pieredzei uzrāda saistību ar īstermiņa attiecību veidošanu un neierobežoto socioseksualitāti, taču šīs saistības nav vienlīdzīgi stabilas visu valstu rezultātos.

ASV Kanzasas štatā veikts pētījums uzrāda, ka apzinīgums, pēc sešfaktoru personības iezīmju modeļa, pozitīvi korelē ar ilgtermiņa partnerattiecību veidošanu, kas atbilst ierobežotākam socioseksualitātes veidam (Strouts, Brase & Dillon, 2016). Šis pētījums neuzrādīja spēcīgu korelāciju starp ekstraversiju un īstermiņa attiecību veidošanu; tieši pretēji – tendenču līmenī respondenti ar augstāku ekstraversijas līmeni sniedza priekšroku ilgtermiņa attiecību veidošanai. Šīs atšķirības varētu būt saistītas ar to, ka respondenti ar augstāku ekstraversiju pauž vēlmi pēc ilgtermiņa attiecībām, lai gan ir socioseksuāli neierobežotāk orientēti, tātad pastāv iespēja, ka ir sniegtas drīzāk sociāli vēlamas atbildes. Šī pētījuma autori arī min, ka, iespējams, ir bijuši citi faktori, kas varēja ietekmēt socioseksuālo orientāciju spēcīgāk, nekā personības iezīmes, piemēram, kultūrvide.

2013.gadā publicēts pētījums ar ASV un Indijas iedzīvotāju izlasēm, izmantojot regresiju analīzi, pierāda seksuālo stratēģiju saistību ar personības iezīmēm (Holtzman & Strube, 2013). Īstermiņa vai ilgtermiņa attiecību orientācija atbilst socioseksuālās orientācijas aspektiem. Īstermiņa seksuālo attiecību veidošana bija saistīta ar zemu labvēlību, zemu apzinīgumu, augstu ekstraversiju (atsevišķās izlasēs), kā arī augstiem tumšās triādes (angliski – the Dark Triad) iezīmju rādītājiem (t.i. makiavellisms, narcisms, psihopātija). Interesanti, ka kopumā rezultāti uzrādīja stabilu ekstravertu atbalstu gan īstermiņa, gan ilgtermiņa sakariem. Tas nozīmē, ka ekstravertāki cilvēki varētu būt tendēti dibināt ilgtermiņa partnerattiecības, paralēli veidojot citas īstermiņa seksuālas attiecības ar partneriem ārpus esošajām attiecībām. Pētījumā netika atklātas stabilas korelācijas ar neirotismu, tomēr tendenču līmenī tika novērota negatīvāka attieksme pret ilgtermiņa attiecību veidošanu.

Pētījums, kas veikts koledžas studentu vidū, pierādījis vairāku lielā piecinieka personības iezīmju saistību ar studentu tendenci iesaistīties gadījuma jeb vienas nakts seksuālos sakaros, kas ir viens no socioseksuālās orientācijas elementiem (Gute & Eshbaugh,

2008). Ciešākās sakarības tika novērotas starp augstiem ekstraversijas un zema apzinīguma līmeņa rādītājiem – tie saistīti ar gatavību nodoties gadījuma seksuālām attiecībām.

Esošo pētījumu rezultāti liek secināt, ka personības iezīmes var tikt uzskatītas par stabilu ietekmējošo faktoru cilvēku socioseksuālās orientācijas jomā. Īpaši tiek izceltas ekstraversijas, apzinīguma un labvēlīguma saistības, ekstraversijai pozitīvi korelējot ar socioseksualitāti un labvēlīguma un apzinīguma dimensijām negatīvi korelējot ar socioseksuālās orientācijas rādītājiem. Neirotizisms nav uzrādījis stabilas saistības, taču ir atklātas saistības tendenču līmenī atsevišķās kultūrās. Tomēr jāmin, ka pētījumos izmantoti dažādi personības iezīmju modeļi, līdz ar to atšķirīgi instrumenti. Šajā pētījumā izmantotā Latvijas Personības aptauja ir jauns instruments, kurā personības iezīmes operacionalizētas citādāk, nekā piecfaكتورu vai sešfaكتورu modeļos. Un, lai gan Latvijas Personības aptaujas validitāte jau ir empīriski pierādīta, ir nepieciešams pārbaudīt konstruktu saistības ar dažādiem mainīgajiem. Šis pētījums sniedz iespēju apskatīt, kā Latvijas Personības aptaujas iezīmes korelē ar socioseksualitāti, kas ir svarīgi, jo tuviem konstruktiem, piemēram, apzinīgumam, ir atklātas nozīmīgas saistības plašos starpkultūru pētījumos ar augstiem ticamības rādītājiem.

Kopsavilkums

Socioseksualitāte ir individuālo atšķirību kopums, kas raksturo cilvēku tendenci veidot attiecības, nosakot vajadzību pēc emocionālas saiknes ar seksuālo partneri, vēlamu seksuālo partneru daudzumu, kā arī attieksmi pret seksuālajām attiecībām (Simpson & Gangestad, 1991). Socioseksualitāte tiek aprakstīta un mērīta kā viendimensionāls modelis jeb globālā socioseksualitāte, kas sevī ietver socioseksuālo uzvedību, socioseksuālo attieksmi un socioseksuālās vēlmes. Socioseksuālās orientācijas aptauja (SOI-R (Penke & Asendorpf, 2008)) ļauj izmērīt socioseksuālo orientāciju, raksturojot to kā augstu jeb neierobežotu, kas nosaka vēlmi pēc vairākiem seksuālajiem partnerim, nevēlēšanos veidot ilgtermiņa attiecības un emocionālās tuvības trūkumu pirms seksuālo attiecību uzsākšanas, vai zemu jeb ierobežotu, kas nosaka nepieciešamību pēc emocionāla kontakta ar partneri pirms seksuālo attiecību uzsākšanas, kā arī vēlmi veidot ilgtermiņa monogāmas attiecības.

Socioseksualitāte ir saistīta ar apmierinātību partnerattiecībās (Velten & Margraf, 2017), kā arī subjektīvo labklājību (Vrangalova & Ong, 2014). Tā ir saistāma arī ar riskantu seksuālo uzvedību un HIV un citu seksuāli transmisīvo infekciju uztverto inficēšanās risku (Hall & Witherspoon, 2011). Ir izpētīts, ka bērnības pieredze, īpaši piesaiste vecākiem, var ietekmēt socioseksualitāti un piesaistes stila romantiskajam partnerim veidošanos (Szepsenwol et al., 2017). Novērots, ka vīrieši un sievietes nereti uzrāda atšķirības socioseksualitātes rādītājos,

ņemot vērā potenciālo partneru pieejamību (Arnocky et al.,2016). Socioseksualitāte uzrāda saistības ar vairākām personības iezīmēm. Socioseksuālā orientācija korelē pozitīvi ar ekstraversiju un negatīvi ar labvēlīgumu un apzinīgumu (Schmitt & Shackelford, 2008). Tomēr šīs saistības nav vienprātīgas, apskatot dažādās kultūrvidēs veiktos pētījumus. Ekstraversija var uzrādīt arī pozitīvas saistības ar ilgtermiņa attiecību orientāciju, kas ir pretēja augstai socioseksualitātei (Holtzman & Strube, 2013). Tikmēr citā pētījumā atklātas ekstraversijas un zema apzinīguma saistības ar tendenci iesaistīties vienas nakts sakaros (Gute & Eshbaugh, 2008).

Līdz ar to tiek izvirzītas pētījuma hipotēzes:

1. socioseksualitāte ir pozitīvi saistīta ar ekstraversiju;
2. socioseksualitāte ir negatīvi saistīta ar labvēlīgumu un apzinīgumu;
3. vīriešu vidū socioseksualitāte ir augstāka, nekā sievietes vidū.

Pētījumā tiek uzstādīti arī divi jautājumi:

1. vai pastāv saistības starp socioseksualitāti un citām personības iezīmēm;
2. vai pastāv saistības starp vecuma un socioseksualitātes rādītājiem.

METODE

Šis ir korelatīvs pētījums, kas ļaus apskatīt socioseksuālās orientācijas un vairāku personības iezīmju sakarības, kā arī dzimumatšķirības rezultātos. Pētījumā izmantotas divas aptaujas – Socioseksuālās orientācijas aptaujas saīsinātā versija (Penke & Asendorpf, 2008) un Latvijas personības aptauja (Perepjolkina, 2014). Ņemot vērā socioseksualitātes aptaujas sensitīvo raksturu, tika izlemts datu ievākšanu veikt elektroniski interneta vidē.

Pētījuma dalībnieki

Pētījuma dalībnieki ir pieaugušo izlase, vecumā no 18 līdz 54 gadiem ($M=26,4$), seksuāli aktīvi indivīdi. Izlases apjoms ir 61 cilvēks ($n=61$), no tiem 46 sievietes un 15 vīrieši jeb 75,4% sieviešu un 24,6% vīriešu. Caurmērā vīriešu vecums izlasē ir lielāks, nekā sievietēm.

Instrumentārijs

Šī pētījuma ietvaros tiek izmantota oriģinālās 1991.gada Socioseksualitātes aptaujas (Simpson & Gagestad, 1991) saīsinātā versija – Socioseksuālās orientācijas aptauja, saīsinātā versija (angliski – The SOI-R) (Penke & Asendorpf, 2008). Saīsinātā versija tika veidota, lai atrisinātu sākotnējās aptaujas trūkumus. Rezultātā tika izveidota aptauja, kas sastāv no deviņiem pantiem un trīs skalām – socioseksuālā uzvedība, socioseksuālās attieksmes un socioseksuālās vēlmes. Socioseksuālās uzvedības skala ļauj apskatīt respondentu seksuālo pieredzi un ir saīsināta līdz trīs pantiem. Socioseksuālās attieksmes skala sastāv no trīs pantiem, kas attēlo individuālās attieksmes pret seksuāla rakstura attiecībām. Socioseksuālo vēlmju skala raksturo to, cik bieži respondenti domā par seksu un piedzīvo seksuāla rakstura fantāzijas. Rezultāti tiek skatīti dimensijas skalā – augstāks rezultāts liecina par neierobežoto socioseksuālo orientāciju, savukārt zemāks – par ierobežoto socioseksuālo orientāciju. Heteroseksuālā izlasē pie respondentu skaita $n=2708$ Kronbaha alfa $\alpha=0,83$.

Socioseksuālās orientācijas aptaujas saīsinātā versija ir iztulkota latviešu valodā. Tulkošanas process tika veikts divās daļās, sākumā pārtulkojot pantus no angļu valodas uz latviešu valodu, tālāk latviešu valodas versija tika pārtulkota atpakaļ uz angļu valodu un salīdzināti abi aptaujas angļu valodas varianti. Tika noskaidrots, ka tulkojumā aptaujas panti nav zaudējuši sākotnējo nozīmi un jēgu. Tas nodrošināja iespēju saglabāt un izmantot aptaujas latvisko tulkojumu un aptauju pilnā apjomā – visus deviņus pantus. Pilotpētījumā tika apkopoti 42 respondentu rezultāti, kas deva iespēju pārliecināties par ticamības rādītājiem. Aprēķinātā Kronbaha alfa $\alpha=0,85$.

Šī pētījuma vajadzībām tiek izmantota Latvijas Personības aptauja, kas veidota Viktorijas Perepjolkinas promocijas darba ietvaros (Perepjolkina, 2014). Tā sastāv no 100 pantiem, kas ļauj noteikt respondentu personības iezīmes sešās skalās, kas atbilst sešiem personības iezīmju faktoriem - neirotismam, ekstraversijai, labvēlīgumam, apzinīgumam, atvērtībai pieredzei un godīgumam-pieticībai. Katram no sešiem faktoriem ir četras smalkākas personības dimensijas. Panti ir formulēti apgalvojumu veidā ar atbilžu variantiem 5 punktu Likerta skalā, kur 1-neatbilst, 2-drīzāk neatbilst, 3-nevaru izlemēt, 4-drīzāk atbilst un 5-atbilst. Respondenti ir aicināti sniegt informāciju par sevi, atbilstoši viņu pašreizējam stāvoklim un domām par sevi, atspoguļojot reālo, nevis vēlamo situāciju. Iekšējās saskaņotības ticamības aprēķini ir veikti, aprēķinot Kronbaha alfu katram faktoram. Neirotisma skalā $\alpha=0,90$ (Trauksmainība $\alpha=0,83$, Nenoturība pret stresu $\alpha=0,85$, Depresivitāte $\alpha=0,81$, Kautrīgums $\alpha=0,71$), Ekstraversijas - $\alpha=0,87$ (Sabiedriskums $\alpha=0,88$, Dzīvesprieks $\alpha=0,85$, Avantūrisms $\alpha=0,77$, Sociālā aktivitāte $\alpha=0,77$), Atvērtība pieredzei - $\alpha=0,79$ (Kultūra $\alpha=0,73$, Tolerance $\alpha=0,70$, Zinātkāre $\alpha=0,86$, Kreativitāte $\alpha=0,76$), Labvēlīguma - $\alpha=0,90$ (Piekārtība $\alpha=0,79$, Saticība $\alpha=0,83$, Paklausība $\alpha=0,76$, Savaldība $\alpha=0,89$), Apzinīguma - $\alpha=0,89$ (Akurātība $\alpha=0,92$, Pašdisciplīna $\alpha=0,75$, Apdomība $\alpha=0,70$, Čaklums $\alpha=0,82$) un Godīguma-pieticības skalā $\alpha=0,87$ (Atklātība $\alpha=0,79$, Pieticība $\alpha=0,86$, Vienkāršība $\alpha=0,82$, Krietnums $\alpha=0,61$).

Procedūra

Datu ievākšanai aptaujas tika pārnestas elektroniskā veidā ar *Google Forms* lietotnes palīdzību. Pēc aptauju sagatavošanas tās izplatītas sociālajos tīklos. Dati tika ievākti divos viļņos – 2017. gada novembrī un 2018. gada janvārī un februārī. Pirms aizpildīšanas, respondenti tika aicināti iepazīties ar aptauju instrukcijām un aizpildīt Socioseksuālās orientācijas aptauju tikai tādā gadījumā, ja respondents ir seksuāli aktīvs. Aptauju aizpildīšanai netika dots laika ierobežojums, jo izpildes laiks nebija skatīts kā iespējamais ietekmējošais faktors.

REZULTĀTI

Dati tika apstrādāti saskaņā ar katra testa atslēgu un reversēto pantu rādītāji tika apgriezti attiecīgi norādījumiem pirms aprēķinu veikšanas. Sākotnēji tika pārbaudīta skalu ticamība un empīriskā sadalījuma atbilstība normālam sadalījumam (skatīt 1.tabulu). Izmantojot Kronbaha alfas koeficientu, tika aprēķināta Latvijas Personības aptauju 6 skalu, 24 apakšskalu un melu skalas ticamība un Socioseksuālās orientācijas adaptētās versijas ticamība. Latvijas Personības aptaujas ticamības rādītāji bija pietiekami augsti gandrīz visās skalās, izņemot Krietnuma un Tolerances personības dimensijas skalās, kur tā ir apšaubāma. Socioseksuālās orientācijas aptaujas adaptētā versija uzrādīja labus ticamības rādītājus, kas liecina par labu aptaujas iekšējo saskaņotību. Empīriskā sadalījuma pārbaudei tika izmantots Kolmogorova – Smirnova tests, kas rezultātā ļāva secināt, ka nav atbilstības normālam sadalījuma, tāpēc turpmāk tika izmantotas neparametriskās statistiskās metodes aprēķinu veikšanai.

Socioseksuālās orientācijas aptaujas dati uzrādīja statistiski nozīmīgas korelācijas starp apakšskalām, kā arī starp apakšskalu rādītājiem un socioseksualitātes rādītājiem kopumā (skatīt 2.tabulu). Socioseksualitāte pozitīvi korelē ar socioseksuālo uzvedību ($r=0,68, p<0,01$), attieksmi ($r=0,86, p<0,01$) un vēlmēm ($r=0,77, p<0,01$). Uzvedības skala uzrāda pozitīvas saistības ar Attieksmes ($r=0,51, p<0,01$) un Vēlmju ($r=0,35, p<0,01$) skalām, kā arī Vēlmju un Attieksmes skalas savā starpā pozitīvi korelē ($r=0,48, p<0,01$). Tas apliecina, ka augstāki rādītāji apakšskalās ir savstarpēji saistīti arī ar augstāku socioseksuālo orientāciju kopumā.

Lai pārbaudītu pētījumā uzstādītās hipotēzes un pētījuma jautājumus, nepieciešams veikt korelāciju analīzi, lai noskaidrotu, vai pastāv saistības starp mainīgajiem, līdz ar to tiek aprēķināti korelāciju koeficienti starp socioseksualitāti, tās apakšskalām un personības iezīmju dimensijām (skatīt 3.tabulu).

Pārbaudot 1. hipotēzi - *socioseksualitāte būs pozitīvi saistīta ar ekstraversiju* – aprēķini liecina, ka tā tiek noraidīta, jo socioseksualitāte un ekstraversija, kā arī tās apakšskalās, aprēķinot korelācijas, neuzrādīja statistiski nozīmīgas saistības ($r= -0,16, p>0,05$).

Pārbaudot 2. hipotēzi – *socioseksualitāte ir negatīvi saistīta ar labvēlīgu un apzinīgumu* – aprēķini liecina, ka tā tiek noraidīta, jo socioseksualitāte neuzrādīja nozīmīgas korelācijas ar apzinīgumu un tā apakšskalām ($r= -0,14, p>0,05$), un, pretēji prognozētajam, uzrādīja statistiski nozīmīgas pozitīvas saistības ar labvēlīgu un tā satiecības apakšdimesiju ($r=0,32, p<0,05$). Tātad augstāks labvēlīgums un satiecība ir saistīti ar augstākiem socioseksuālās attieksmes rādītājiem.

**Socioseksuālās orientācijas un Latvijas personības iezīmju aptauju aprakstošās
statistikas rādītāji (n=61)**

	M	SD	Kronbaha alfa	Kolmogorova Smirnova tests
Socioseksuālā orientācija	3,81	1,58	0,85	0,14
Uzvedība	2,48	1,73	0,87	0,23
Attieksme	5,48	2,29	0,74	0,10*
Vēlmes	3,33	1,92	0,85	0,17
Personības iezīmes				
Ekstraversija	3,06	0,60	0,81	0,09*
Sabiedriskums	2,65	0,89	0,77	0,09*
Dzīvesprieks	3,36	0,78	0,68	0,10*
Avantūrisms	2,99	1,03	0,79	0,12
Sociālā aktivitāte	3,25	0,91	0,74	0,12
Apzinīgums	3,25	0,68	0,86	0,07*
Akurātība	3,25	1,01	0,81	0,13
Pašdisciplīna	2,96	0,89	0,74	0,11*
Čaklums	3,68	0,73	0,60	0,16
Apdomība	3,11	0,94	0,77	0,09*
Labvēlīgums	2,88	0,66	0,82	0,12
Piekāpība	2,62	0,86	0,66	0,13
Saticība	2,93	1,11	0,87	0,14
Paklausība	2,93	0,81	0,63	0,10*
Savaldība	3,04	1,14	0,89	0,15
Neirotizms	3,16	0,76	0,90	0,09*
Trauksmainība	3,33	1,05	0,82	0,13
Nenoturība pret stresu	2,63	0,94	0,87	0,13
Depresivitāte	3,40	0,90	0,83	0,12
Kautrīgums	3,28	0,93	0,72	0,14
Atvērtība pieredzei	3,49	0,53	0,76	0,07*
Kultūra	3,12	0,93	0,73	0,12
Tolerance	3,45	0,81	0,56	0,13
Zinātkāre	3,90	0,77	0,79	0,13
Kreativitāte	3,48	0,81	0,76	0,15
Godīgums -pieticība	3,04	0,60	0,79	0,12
Atklātība	3,07	0,88	0,70	0,09*
Pieticība	3,16	0,85	0,68	0,08*
Vienkāršība	2,81	0,82	0,63	0,11*
Krietnums	3,13	0,79	0,47	0,13
Melu skala	2,28	0,83	0,72	0,12

* $p < 0,05$

Atbildot uz pētījuma jautājumu – *vai pastāv saistības starp socioseksualitāti un citām personības iezīmēm* – tika konstatēts, ka neirotisma personības dimensija un apakšdimensijas neuzrādīja statistiski nozīmīgas saistības ar socioseksualitāti un tās apakšskalām ($r=0,04$, $p>0,05$), taču statistiski nozīmīgas saistības tika atklātas atvērtības pieredzei apakšskalās. Zinātkāre uzrāda negatīvu korelāciju ar socioseksualitāti ($r= -0,29$, $p<0,05$) un attieksmes skalu ($r= -0,33$, $p<0,05$). Tātad augstāka zinātkāre ir saistīta ar zemāku socioseksuālo orientāciju. Tolerance, savukārt, pozitīvi korelē ar socioseksuālo attieksmi ($r=0,26$, $p<0,05$), kas nozīmē, ka augstāks tolerances līmenis ir saistīts ar augstāku socioseksuālās attieksmes līmeni.

Godīguma-pieticības atklātības apakšskalā atklātas statistiski nozīmīgas pozitīvas saistības ar socioseksuālo vēlmju skalu ($r=0,27$, $p<0,05$).

Atbilstoši pētījuma jautājumam – *vai pastāv saistības starp vecuma rādītājiem un socioseksualitāti* – tiek aprēķinātas korelācijas starp respondentu vecumu un socioseksualitātes rādītājiem. Vecums uzrāda statistiski nozīmīgu korelāciju vienīgi ar vēlmju skalu ($r=0,27$, $p<0,05$), tātad lielāks indivīdu vecums pozitīvi korelē ar socioseksuālajām vēlmēm.

Ierobežotais respondentu skaits neļauj aprēķināt dzimuma atšķirības grupās, tā kā vīriešu izlase ir pārāk maza. Līdz ar to nav iespējams pārbaudīt 3. hipotēzi: *vīriešiem socioseksuālā orientācija ir augstāka, nekā sievietēm*.

2.tabula

Socioseksuālās orientācijas aptaujas savstarpējo korelāciju koeficienti

	Socioseksuālā orientācija	Uzvedība	Attieksme
Uzvedība	0,68**	-	-
Attieksme	0,86**	0,51**	-
Vēlmes	0,77**	0,35**	0,48**

** $p<0,01$

Socioseksuālās orientācijas, personības iezīmju un vecuma korelācijas koeficienti

	Socioseksuālā orientācija (summa)	Uzvedība	Attieksme	Vēlmes
Ekstraversija	-0,16	-0,01	-0,16	-0,11
Sabiedriskums	-0,06	-0,03	-0,05	-0,09
Dzīvesprieks	-0,12	-0,06	-0,05	-0,13
Avantūrisms	-0,12	0,10	-0,06	-0,11
Sociālā aktivitāte	-0,09	-0,12	-0,21	0,12
Apzinīgums	-0,14	-0,18	-0,19	-0,06
Akurātība	-0,07	-0,05	-0,14	-0,01
Pašdisciplīna	-0,15	-0,25	-0,19	-0,01
Čaklums	-0,25	-0,15	-0,23	-0,23
Aptomība	-0,00	-0,16	-0,08	0,05
Labvēlīgums	0,19	-0,00	0,26*	0,02
Piekāpība	0,07	-0,06	0,19	-0,03
Saticība	0,26*	0,13	0,32*	0,10
Paklausība	-0,01	-0,09	0,03	-0,14
Savaldība	0,06	-0,03	0,08	0,01
Neirotisms	0,04	0,10	-0,02	-0,02
Trauksmainība	0,01	0,02	-0,02	-0,07
Nenoturība pret stresu	0,11	0,19	0,05	0,05
Depresivitāte	-0,18	-0,10	-0,21	-0,12
Kautrīgums	0,18	0,25	0,13	0,09
Atvērtība pieredzei	0,03	0,03	-0,08	0,12
Kultūra	0,01	0,07	-0,10	0,11
Tolerance	0,23	0,17	0,26*	0,15
Zinātkāre	-0,29*	-0,17	-0,33*	-0,19
Kreativitāte	0,08	-0,02	-0,05	0,18
Godīgums - pieticība	0,22	-0,01	0,21	0,20
Atklātība	0,21	0,01	0,11	0,27*
Pieticība	0,00	-0,13	0,03	0,01
Vienkāršība	0,12	-0,09	0,16	0,12
Krietnums	0,21	0,04	0,20	0,16
Vecums	0,21	-0,02	0,11	0,27*

* $p < 0,05$

DISKUSIJA

Šī bakalaura darba pētījuma mērķis bija izpētīt saistības starp socioseksuālo orientāciju un dažādām personības iezīmēm. Esošie pētījumi lika domāt, ka starp socioseksualitāti un atsevišķām personības iezīmēm ir vērojamas ciešas saistības. Īpaši tika izceltas pozitīvās ekstraversijas korelācijas un negatīvās labvēlīguma un apzinīguma korelācijas ar cilvēku seksuālajām stratēģijām un socioseksualitāti kopumā (Schmitt & Shackelford, 2008).

Šī pētījuma rezultāti liecina, ka izlasē nav novērotas socioseksualitātes un ekstraversijas saistības. Saistības neatklājās arī nevienā no ekstraversijas apakšdimensijām. Tas ļauj secināt, ka indivīdu ekstraversijas līmenis nav saistāms ar to socioseksuālo orientāciju. Tātad ekstraversija varētu būt mazāk nozīmīgs faktors, ko apskatīt socioseksualitātes kontekstā, un tas, ka cilvēks ir ekstraverts un dod priekšroku lielākām kompānijām, nav viennozīmīgi saistāms arī ar vēlmi pēc lielāka skaita seksuālo partneru. Tas saskan ar iepriekš veiktajiem pētījumiem, kas liecināja par ekstraversijas saistību ar ilgtermiņa attiecību veidošanas tendencēm (Strouts, Brase & Dillon, 2016), kas neatbilst augstai jeb neierobežotai socioseksuālajai orientācijai, tomēr ir pretrunā ar pētījumiem, kas uzrāda ekstraversijas saistību ar augstāku socioseksualitāti (Schmitt & Shackelford, 2008) un īstermiņa attiecību orientāciju (Holtzman & Strube, 2013). Šie rezultāti ir pretrunīgi, un to varētu skaidrot ar izmantoto metožu atšķirībām, tā kā Latvijas Personības aptauja (Perepjolkina, 2014) personības iezīmes pēta un oriģinālajā rokasgrāmatā apraksta citādāk, nekā piecu vai sešu faktoru modeļi, kā arī izlašu atšķirībām. Dažādās kultūrvidēs veiktie pētījumi nereti uzrāda ievērojamas atšķirības.

Arī apzinīguma dimensija un tās iezīmes neatklāja statistiski nozīmīgas korelācijas ar socioseksualitāti. Tas ir pretrunā ar izvirzīto hipotēzi un veiktajiem pētījumiem, kas liecināja, ka augstāka socioseksualitāte novērojama cilvēkiem ar zemu apzinīguma līmeni (Gute & Eshbaugh, 2008). Zemāks apzinīgums tika saistīts ar gatavību iesaistīties gadījuma sakaros un vēlmi pēc vairāk seksuālajiem partneriem. Šis pētījums pierāda, ka apzinīgums var nebūt saistīts ar socioseksualitāti, tomēr vairākās apzinīguma iezīmēs atklātas saistības tendenču līmenī un, iespējams, pie lielākas izlases rezultāti sasniegtu statistisku nozīmīguma līmeni.

Pretēji iepriekš veiktajiem pētījumiem, labvēlīgums uzrādīja pozitīvu saistību ar socioseksualitāti, precīzāk – attieksmes skalu. Tā kā Latvijas Personības aptauja mēra labvēlību un tās aspektus citādāk, ir iespējams, ka atšķirības ar iepriekš apskatītajiem pētījumiem ir saistītas ar izmantoto metožu atšķirībām. Šis pētījums liecina, cilvēki ar augstāku labvēlības līmeni ir pozitīvāk noskaņoti, domājot par seksuālo attiecību veidošanu bez emocionālas piesaistes, ar vairākiem partneriem. Saistības tika atklātas arī labvēlīguma satiecības apakšskalā – augstāka satiecība ir saistīta gan ar labvēlīgāku socioseksuālo attieksmi,

gan ar augstāku globālo socioseksualitāti kopumā. Latvijas Personības aptaujas kontekstā tiek raksturota kā vēlme sadarboties ar citiem, uzturēt harmoniskas attiecības un izvairīties no konfliktiem, tātad varētu spriest, ka indivīdi ar augstāku labvēlības līmeni pauž brīvāku attieksmi par seksuālajām attiecībām lai, iespējams, uzturētu labākas attiecības ar citiem.

Šajā pētījumā neirotisma dimensija neatklāja saistības ar socioseksualitāti. Tas sasaucas ar iepriekš apskatītajiem pētījumiem, kur saistības ar neirotismu atklājās tikai tendenču līmenī un atsevišķās kultūrvidēs (Holtzman & Strube, 2013). Tātad neirotismu nevar saistīt ar socioseksualitāti un tās aspektiem.

Atbildot uz pētījumā uzstādīto jautājumu par citu personības iezīmju saistību ar socioseksualitāti, atklājās korelācijas ar atsevišķām atvērtības pieredzei un godīguma-pieticības dimensiju iezīmēm.

Augstāka tolerance uzrādīja saistību ar augstākiem rādītājiem socioseksuālās attieksmes skalā, kas liek domāt, ka tolerantāki cilvēki arī ir atvērtāki un pozitīvāki, domājot par iespējamo seksuālo partneru skaitu un iesaistīšanos seksuālās attiecībās bez emocionālas saiknes vai mīlestības. Tas saskan ar tolerances aprakstu Latvijas Personības aptaujā, kas nosaka, ka tolerantāki cilvēki pauž iecietību pret atšķirīgiem viedokļiem, kultūrām, reliģiskām pārliecībām un seksualitāti.

Zinātkāre uzrādīja negatīvas saistības ar socioseksuālās attieksmes skalu un socioseksualitāti kopumā. Zinātkāre, pēc Latvijas Personības aptaujas apraksta, nosaka cilvēku atvērtību jaunai pieredzei, vēlmi izzināt jaunas idejas, ceļot, iesaistīties dažās aktivitātēs. Tātad zinātkāri cilvēki izvēlas aizpildīt savu ikdienu izglītojoties vai paplašinot savu redzesloku, kas varētu aizņemt daudz laika un tādējādi seksuālās attiecības varētu palikt sekundāras. Pētījuma rezultāti liek sagaidīt, ka cilvēki ar augstāku zinātkāri dod priekšroku ierobežotākām socioseksuālajām stratēģijām, tai skaitā vēlmei pēc emocionālas saiknes ar seksuālo partneri, un pauž negatīvāku attieksmi pret gadījuma sakariem, lielāku partneru skaitu.

Cilvēki ar augstu atklātības līmeni savās vēlmēs, uzskatos ir godīgi un vaļširdīgi pret citiem, ir patiesi un nesaskata vēlmi liekuļot, pamatojoties uz aprakstu Latvijas Personības aptaujā. Atklātības rādītājos atklājās pozitīva saistība ar socioseksuālo vēlmju skalu, kas ļauj spriest, ka atklātāki cilvēki ir brīvāki, paužot savas vēlmes pēc seksuālām attiecībām un vēlamo partneru daudzuma.

Šīs ir personības iezīmes, kas iepriekš nav pētītas saistībā ar socioseksualitāti. Šie atklājumi ļauj detalizētāk palūkoties uz personības iezīmēm, kas varētu ietekmēt seksuālās stratēģijas.

Socioseksuālo vēlmju skalā tika atklāta saistība ar respondentu vecumu. Pieaugot vecumam, palielinās arī vēlmes pēc lielāka partneru skaita un seksa bez emocionālām saistībām. Šis atklājums ir interesants, tā kā citos pētījumos netika īpaši izceltas vecuma un socioseksualitātes saistības. Sabiedrībā varētu valdīt uzskats vai stereotips, ka tieši pusaudžu un jauniešu vidū valda vēlme eksperimentēt ar seksuālajiem partneriem, un emocionāli tuvām, monogāmām attiecībām netiek piešķirta tik liela vērtība. Pētījuma rezultāti liek domāt, ka, pieaugot vecumam, cilvēki vairāk izpauž savas seksuālās fantāzijas, vēlmes. Tas varētu būt saistīts ar jau iegūto dzīves pieredzi, attiecību pieredzi vai vienkārši drosmi beidzot atzīt savas vēlmes pašiem sev un arī citiem. Kā minēts iepriekš, pieaugot vecumam var tikt sasniegts posms dzīvē, kad līdzšinējās ilgtermiņa attiecības izjūk un parādās vēlmes un iespējas gūt jaunu seksuālu pieredzi ar vairākiem partneriem (Buss & Schmitt, 1993). Jāpiemin, ka vīriešu vecums pētījuma izlasē bija caurmērā lielāks, nekā sievietēm. Ņemot vērā, ka vīrieši tipiski uzrāda augstāku socioseksualitāti, iespējams, ka atklātā korelācija ir skaidrojama ar dzimumatšķirībām.

Socioseksualitātes dzimumatšķirības šī pētījuma ietvaros neizdevās izpētīt nepietiekamā respondentu skaita dēļ. Vīriešu un sieviešu nevienlīdzīgais sadalījums ir vērtējams arī kā viens no pētījuma vājajiem punktiem. Lai gan respondentu kopējais skaits bija pietiekams, mazais vīriešu skaits neļāva veikt ticamus dzimumatšķirību aprēķinus. Turpmākajos pētījumos vajadzētu pievērst uzmanību tieši vīriešu dzimuma respondentiem, lai iegūtu vienmērīgu dzimuma sadalījumu izlasē, tā kā sievietes tipiski ir aktīvākas un atsaucīgākas aptauju aizpildīšanā. Augstāk apskatītie pētījumi liecina, ka arī šī darba ietvaros vajadzētu būt novērojamām dzimumatšķirībām, ja respondentu sadalījums ļautu to pārbaudīt. Vīriešu socioseksuālā orientācija pētījumos bieži ir augstāka jeb neierobežotāka, nekā sievietēm (Arnocky et al., 2016).

Salīdzinoši nelielais respondentu skaits un nevienlīdzīgais dzimuma sadalījums ir vērtējami kā pētījuma nepilnības, taču tas neietekmēja izmantoto instrumentu validitāti. Bakalaura darba vajadzībām adaptētā Socioseksuālās orientācijas aptauja uzrādīja labu ticamību un iekšējo saskaņotību gan katrā no trīs apakšskalām, gan socioseksualitātes konstruktam kopumā. Tas nozīmē, ka aptaujas tulkošanas process no angļu uz latviešu valodu bijis korekts, skalas panti nav zaudējuši savu jēgu, kā arī pilotpētījumā apkopotie dati pamatoja instrumenta izmantošanu turpmāk veiktajā korelatīvajā pētījumā. Latvijas Personības aptauja (Perepjolkina, 2014) tika izmantota, lai smalkāk apskatītu personības iezīmes, tā kā ar vienu aptauju iespējams aplūkot personību kā 24 iezīmju kopumu, kas organizēts sešās lielajās dimensijās jeb faktoros. Tā kā šis ir salīdzinoši jauns instruments, bija iespēja pārliecināties par tā ticamību un derīgumu pētījumos. Kopumā Latvijas Personības

aptauja uzrādīja labus ticamības rādītājus gandrīz visās skalās, izņemot krietnumu un toleranci. Tas liek domāt, ka, iespējams, turpmākajos pētījumos būtu nepieciešamība pārskatīt attiecīgo skalu pantus. Turpmākajos pētījumos būtu jāņem vērā, ka Latvijas Personības aptaujas faktoru struktūra atšķiras no citu valstu pētījumos izmantotajiem instrumentiem. Jāpievērš uzmanība Latvijas Personības aptaujas oriģinālās rokasgrāmatas sniegtajiem skaidrojumiem.

Socioseksualitāte Latvijas kontekstā ir skatīta, tomēr pētījumu šajā jomā nav daudz. Kā apskatīts iepriekš, socioseksuālā orientācija ir konstrukts, kas saistāms ar vairākām psiholoģijas pētījumu jomām – audzināšanu un piesaistes stilu (Szepsenwol et al., 2017), subjektīvo labklājību (Vrangalova & Ong, 2014), personības iezīmēm, ka skatīts arī šī bakalaura darba ievaros, un citām. Daudzviet tiek minēts, ka atšķirības dažādu pētījumu rezultātos rodas tieši kultūras, reliģijas un citu vides faktoru ietekmē. Tas liek domāt, ka arī Latvijas kultūrvide ievāktie dati var atšķirties no citās valstīs veiktajiem pētījumiem. Šie ir priekšnoteikumi turpmākai socioseksualitātes pētīšanai, saistot to ne tikai ar personību, bet arī ar sociālās vides faktoriem.

SECINĀJUMI

Bakalaura darba ietvaros tika apskatīta teorētiskā literatūra par socioseksualitāti jeb socioseksuālo orientāciju, tās aspektiem un ar to saistītajiem konstruktiem. Pētījumi liecina, ka socioseksualitāte ir saistīta ar subjektīvo labklājību (Vrangalova & Ong, 2014) un apmierinātību ar romantiskajām attiecībām (Velten & Margraf, 2017). Piesaistes stils vecākiem bērnībā ir saistīts ar piesaistes stilu partnerim pieaugušā vecumā un seksuālo uzvedību (Szepeswol et al., 2017). Socioseksualitāte arī ir saistāma ar seksuālās veselības aspektiem, precīzāk – riskantu seksuālo uzvedību un uztverto seksuāli transmisīvo infekciju, tai skaitā HIV, saslimšanas risku (Hall & Witherspoon, 2011). Socioseksualitātes rādītājos nereti atklātas dzimumatšķirības, vīriešiem uzrādot augstāku socioseksuālo orientāciju, nekā sievietēm (Arnocky et al., 2016). Vīriešu socioseksualitāte arī ir nestabilāka, kad tiek manipulēts ar potenciālo seksuālo partneru pieejamību.

Socioseksualitāte bieži tiek pētīta saistībā ar personības iezīmēm. Tā kā personības iezīmes tiek uzskatītas par relatīvi stabilām un noturīgām cilvēka mūža garumā, var pieņemt, ka ir novērojamas saistības arī ar cilvēku seksuālo uzvedību, romantisko attiecību veidošanas paradumiem, kas ietilpst socioseksuālās orientācijas dimensijā. Ir pierādījumi, ka Lielā piecinieka personības iezīme ekstraversija ir saistīta ar augstāku socioseksualitāti, savukārt labvēlīgums un apzinīgums saistās ar zemāku socioseksualitāti (Schmitt & Shackelford, 2008). Ekstraverti, kam ir arī zems apzinīguma līmenis, demonstrē tendenci meklēt un iesaistīties vienas nakts sakaros (Gute & Eshbaugh, 2008). Taču ir pētījumi, kas pierādījuši arī pretējo - ekstraversija var uzrādīt saistības ar ilgtermiņa attiecību veidošanas orientāciju, kas neatbilst augstai socioseksualitātei (Holtzman & Strube, 2013). Pamatojoties uz aktuālajiem pētījumiem, tika uzstādīts mērķis izpētīt socioseksuālās orientācijas saistības ar personības iezīmēm, dzimumu un vecumu.

Bakalaura pētījumā tika izvirzītas trīs hipotēzes: 1) socioseksualitāte ir pozitīvi saistīta ar ekstraversiju, 2) socioseksualitāte ir negatīvi saistīta ar labvēlīgumu un apzinīgumu, un 3) vīriešu vidū socioseksualitāte ir augstāka, nekā sievietes vidū. Empīriskos aprēķinu rezultāti liecināja, ka hipotēzes jānoraida, tā kā nedz ekstraversija, nedz apzinīgums neuzrādīja statistiski nozīmīgas saistības ar socioseksualitātes dimensiju. Labvēlīgums uzrādīja pozitīvu korelāciju ar socioseksualitāti, kas ir pretrunā ar iepriekš aplūkoto pētījumu rezultātiem un šajā darbā izvirzīto hipotēzi. Hipotēzi par dzimumatšķirībām, diemžēl, neizdevās pārbaudīt nepietiekamā respondentu skaita dēļ. Sievietes īpatsvars izlasē bija pārāk neliels un vīriešu respondentu skaits bija nepietiekams, lai veiktu kvalitatīvus aprēķinus, tāpēc nav iespējams spriest par iespējamām socioseksuālās orientācijas dzimumatšķirībām šajā pētījumā.

Pētījumā tika uzstādīti arī divi jautājumi: 1) vai pastāv saistības starp socioseksualitāti un citām personības iezīmēm; 2) vai pastāv saistības starp vecuma un socioseksualitātes rādītājiem. Aprēķini uzrādīja pozitīvas saistības starp atsevišķām socioseksualitātes apakšskalām un tolerances un atklātības personības iezīmēm, kamēr zinātkāre uzrādīja negatīvas saistības ar socioseksuālo orientāciju. Tika atklātas saistības starp respondentu vecumu un socioseksuālo vēlmju skalu, kas nozīmē, ka, pieaugot respondentu vecumam, pieauga arī to vēlmes pēc vairāk, jauniem seksuālajiem partneriem.

Kā viens no bakalaura darba trūkumiem būtu jāmin nelielais respondentu skaits un nevienlīdzīgais dzimumu sadalījums izlasē. Lai veiktu dzimumatšķirību izpēti, kas ļautu papildināt pētījuma rezultātus, turpmākajos pētījumos būtu ieteicams pievērst lielāku uzmanību balansētai abu dzimumu respondentu iesaistei pētījumā.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

- Arnocky, S., Woodruff, N., & Schmitt, D. P. (2016). Men's sociosexuality is sensitive to changes in mate availability. *Personal Relationships*, 23(1), 172-181.
- Buss, D. M., & Schmitt, D. P. (1993). Sexual Strategies Theory: An evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review*, 100(2), 204-232. doi:10.1037/0033-295X.100.2.204
- European Centre for Disease Prevention and Control/WHO Regional Office for Europe (2017). HIV/AIDS surveillance in Europe 2017 – 2016 data. Stockholm: ECDC; 2017. ISBN 978 92 890 5284 9
- Gute, G., & Eshbaugh, E. M. (2008). Personality as a predictor of hooking up among college students. *Journal of community health nursing*, 25(1), 26-43.
- Hall, N. M., & Witherspoon, D. D. (2011). The Influence of Sociosexuality and Perceived Susceptibility on the Sexual Behavior of African American College Students. *Journal of Best Practices in Health Professions Diversity: Education, Research & Policy*, 4(2).
- Holtzman, N. S., & Strube, M. J. (2013). Above and beyond short-term mating, long-term mating is uniquely tied to human personality. *Evolutionary Psychology*, 11(5), 147470491301100514.
- Larsen, R. J., & Buss, D. M. (2008). *Personality psychology: domains of knowledge about human nature*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Matthews, G., Deary, I. J., & Whiteman, M. C. (2009). *Personality traits*. Cambridge University Press.
- Moss, J. H., & Maner, J. K. (2016). Biased sex ratios influence fundamental aspects of human mating. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 42(1), 72-80.
- Penke, L., & Asendorpf, J. B. (2008). Beyond global sociosexual orientations: a more differentiated look at sociosexuality and its effects on courtship and romantic relationships. *Journal of personality and social psychology*, 95(5), 1113-1135.
- Perepjolkina, V. (2014). Daudzdimensionālas personības aptaujas izstrāde un validizācija Latvijas pieaugušo izlasē. Promocijas darbs.
- Schmitt, D. P., & Shackelford, T. K. (2008). Big Five traits related to short-term mating: From personality to promiscuity across 46 nations. *Evolutionary Psychology*, 6(2), 147470490800600204.
- Shelton, J. D., Halperin, D. T., Nantulya, V., Potts, M., Gayle, H. D., & Holmes, K. K. (2004). Partner reduction is crucial for balanced “ABC” approach to HIV prevention. *BMJ : British Medical Journal*, 328(7444), 891–893.

- Simpson, J. A., & Gangestad, S. W. (1991). Individual differences in sociosexuality: evidence for convergent and discriminant validity. *Journal of personality and social psychology*, 60(6), 870.
- Slimību profilakses un kontroles centrs (2018). HIV/AIDS statistika. Iegūts 2018.gada 15.martā no <https://www.spkc.gov.lv/lv/statistika-un-petijumi/infekcijas-slimibas/datu-vizualizacija/hivaidis>
- Strouts, P. H., Brase, G. L., & Dillon, H. M. (2017). Personality and evolutionary strategies: The relationships between HEXACO traits, mate value, life history strategy, and sociosexuality. *Personality and Individual Differences*, 115, 128-132.
- Szepeswol, O., Griskevicius, V., Simpson, J. A., Young, E. S., Fleck, C., & Jones, R. E. (2017). The effect of predictable early childhood environments on sociosexuality in early adulthood. *Evolutionary Behavioral Sciences*, 11(2), 131.
- Vrangalova, Z., & Ong, A. D. (2014). Who benefits from casual sex? The moderating role of sociosexuality. *Social Psychological and Personality Science*, 5(8), 883-891.
- Velten, J., & Margraf, J. (2017). Satisfaction guaranteed? How individual, partner, and relationship factors impact sexual satisfaction within partnerships. *PloS one*, 12(2).